

МИГРАЦИИ И НАЦИОНАЛНА ИДЕНТИЧНОСТ

Население, Том 37, Книжка 3, 2019, 457-477

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

ОБРАЗОВАНИЕ И ИКОНОМИЧЕСКА АКТИВНОСТ НА БЪЛГАРСКИТЕ МИГРАНТИ

Ирена ЗАРЕВА

Институт за икономически изследвания при БАН

БЪЛГАРИЯ, гр. София 1040, ул. „Аксаков“, 3

✉ i.zareva@iki.bas.bg

Резюме: В статията са представени резултати от анализ на данни от представително национално анкетно проучване, проведено през 2018 г. в рамките на проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“. Направена е характеристика на образователната структура и на икономическата активност на българските мигранти при напускането им на страната, която показва, че преобладаващият дял от тях са работещи специалисти със средно специално и висше образование. Идентифицирани са икономическата активност и сферите (икономическите дейности), в които са работили мигрантите в чужбина, както и основни проблеми при реинтегрирането им след завръщане в България. Търси се отговор на въпроса трябва ли да се предприемат мерки за намаляване емиграцията на висококвалифицирани специалисти от страната.

Ключови думи: външна миграция; образование; икономическа активност.

Благодарности

Настоящата публикация е осъществена благодарение на проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“ на ИИНЧ-БАН.

Статията да се цитира по следния начин:

Зарева, И. (2019). Образование и икономическа активност на българските мигранти. *Население*, Том 37, Кн. 3, 457-477. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© И. Зарева, 2019

Статията е постъпила през м. януари 2019

Приета за публикуване през м. март 2019

Публикувана онлайн през м. август 2019

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

MIGRATION AND NATIONAL IDENTITY

Nasselenie Review, Volume 37, Number 3, 2019, 457-477
ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)
<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

EDUCATION AND ECONOMIC ACTIVITY OF BULGARIAN MIGRANTS

Irena ZAREVA

Economic Research Institute – BAS

BULGARIA, Sofia 1040, 3 Aksakov Str.

✉ i.zareva@iki.bas.bg

Abstract: *Results from an analysis of data from a representative national survey, carried out in 2018 within the framework of the project “Measures for overcoming the demographic crisis in the Republic of Bulgaria”, are presented in the paper. Characteristics of the educational structure and of the economic activity of the Bulgarian migrants at their departure from the country are made, which show that the predominant share of them are employed specialists with secondary vocational and higher education. Economic activity and economic spheres where migrants have been employed abroad, as well as main problems before their reintegration after returning in Bulgaria, are identified. An answer to the question whether measures to decrease emigration of highly qualified specialists from the country should be undertaken is looked for.*

Keywords: external migration; education; economic activity.

Acknowledgement

This publication has been possible thanks to the project of IPHS-BAS ‘Measures to overcome the demographic crisis in the Republic of Bulgaria’.

This article can be cited as follows:

Zareva, I. (2019). *Образование и икономическа активност на българските мигранти*. [Education and Economic Activity of Bulgarian Migrants]. *Nasselenie Review*, Volume 37, Number 3, 457-477. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

© I. Zareva, 2019

Submitted – January 2019

Revised – March 2019

Published – August 2019

The author has read and approved the final manuscript.

В литературата съществуват различни теоретични постановки и изследвания, опитващи се да изяснят природата, факторите и ефектите от външната миграция.¹ В тях са описани различни икономически, социални, политически, културни, психологически и други предпоставки за миграция. Не може обаче да се отрече водещата роля на икономическите и социалните неравенства като движеща сила на миграционните процеси.

Между най-важните фактори за миграция могат да бъдат открити: достъп до пазари, възможности и перспективи за намиране на работа, благосъстояние и доходи, качество на живот, социална сигурност и из/включване, социално не/равенство и т.н. Други значими детерминанти са наличието на етнически мрежи, брак, достъп до образование и други, както и миграционните политики, като правна и политическа рамка на този процес.

Неравенствата, от една страна, и възможностите/перспективите, от друга, са същностен двигател на миграцията. Неравенствата между страните, както и вътре в дадена страна, генерират външно миграционни нагласи и потоци. Социалното неравенство се изразява в неравно разпределение на стоки и блага, на възможности и ползи, или с други думи, неравенство на условията (разпределение на доход и благосъстояние) и на възможностите (здравен статус, равнище на образование, възможности/перспективи за заетост и т.н.). Следователно, миграцията се насърчава не само от различията в работната заплата и стандарта на живот между държавите, но и от неравнопоставеността, социалното изключване, обществените проблеми, перспективите в изпращащите страни.

Сравнително ниските стандарт на живот и доходи, бедността, по-ниските качество на образованието и заетост, включително на млади и добре образовани хора, съществуващите значителни социално-икономически различия/неравенства между условията и възможностите/перспективите в България и повечето страни-членки на ЕС; както и съществуващите в страната подходящи неравенства и произтичащите от тях неравенства в потреблението, достъпа до образование и здравеопазване, ниската степен на удовлетвореност от стандарта на живот, са силни мотиватори за миграция за много българи и са сред най-важните определители на България като изпращаща (емиграционна) страна.

Миграционните политики са една от детерминантите на международната миграция. Те поставят рамка, която влияе по специфичен начин върху миграционните потоци и интеграцията на мигрантите. Те обаче, са само част от политиките, оказващи въздействие върху миграцията. Тя се влияе и от други такива, не-миграционни, политики, насочени например, към: пазара на труда, социалното благосъстояние, данъчната система, образованието, антидискриминацията и т.н., както и от (и)миграционните политики на други страни и от взаимодействието между държавите.

Ефектите и ефективността на миграционните политики зависят от социално-икономическите и политическите условия в дадена страна, тяхната от-

---

¹ Сред авторите могат да бъдат посочени W. A. Lewis, J. R. Harris, M. P. Todaro, O. Stark, J. A. Taylor, M. J. Piore, De Haas и други. В българската литература някои от изследователите в тази сфера са: В. Минчев, А. Нончев, Р. Рангелова, Й. Калчев, В. Бошнаков и други.

носителна тежест/значимост за детерминирането на миграцията, пропуски в и несъответствия между политиките, несъвършенства в прилагането им и други.

Миграционната политика на България е в съответствие с международните договори за правата на човека. В законодателството на Република България се прилагат разпоредби на международното право, отнасящи се до миграцията и убежището. То е обвързано и синхронизирано с общата миграционна политика на Европейския съюз, в съответствие с произтичащите от пълноправното членство в ЕС ангажименти на страната, поети в Договора за присъединяване, при следване националния интерес и интересите на българските граждани.

Държавната миграционна политика намира израз в три основни стратегически документа², в които акцентът постепенно се прехвърля върху имиграционните политики и противодействието на незаконната миграция. Съществува дисбаланс между имиграционни и емиграционни насоки на политиката. Няма конкретни мерки за ограничаване на емиграцията. Има обаче такива за привличане на български граждани-емигранти и чужденци от български произход с цел трайно установяване и заселване в страната, като се акцентира върху висококвалифицираните.

Членството на страната в ЕС, участието ѝ в редица международни споразумения, отнасящи се до свободното движение на хора и работници, както и участието ѝ в Болонския процес благоприятстват развитието на миграционните процеси, вкл. преселване, трудова миграция, образование и т.н. Тези задължения на българската държава не ѝ позволяват да ограничава пряко външната миграцията. Регулирането на емиграционните потоци и привличането обратно на емигрантите в страната не може да се осъществи чрез рестриктивни политики. Необходима е съвкупност/система от политики и мерки, чрез които държавата да може да създава по-благоприятни условия и да въздейства в насока на привличане и задържане на мигранти. Изхождайки от основните мотиви, подтикващи към емиграция, те трябва да са насочени към: икономическо и социално развитие на България с оглед повишаване жизненото равнище и качеството на живот, намаляване на бедността и социалното неравенство, подобряване достъпа до пазара на труда, заплащането и професионалната реализация, подобряване на здравните и образователни услуги за населението, обществената среда и т.н.

По-нататък в статията се представят резултати от анализ на данни от национално изследване „Работна сила, миграции и стареене на населението“³ и в частност на външната миграция, като фокусът е поставен върху образованието и икономическата активност на българските мигранти.

Целите на изследването са: да се направи характеристика на равнището на образование и на икономическата активност на българските мигранти при заминаването им зад граница; да се идентифицират икономическата активност

² Тези документи са: Национална стратегия по миграция и интеграция /2008–2015/, заменена от Националната стратегия в областта на миграцията, убежището и интеграцията /2015–2020/, както и Националната стратегия за българските граждани и историческите български общности по света.

³ Изследването е проведено през 2018 г. от Института за изследване на населението и човека при БАН в рамките на проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“.